

Redakcinė kolegija

Filol. m. dr. *J. Lankutis* (pirmininkas)
Ist. m. dr. *V. Merkys* (pirmininko pavaduotojas)
Filol. m. dr. *V. Ambrasas*
Ist. m. kand. *A. Eidintas*
Menot. dr. *A. Gaižutis*
Filol. m. dr. *J. Girdzijauskas*
Ist. m. kand. *E. Gudavičius*
Ist. m. kand. *P. Kalnias*
Ist. m. dr. *M. Michelbertas*
Filol. m. kand. *N. Vélius*
Filol. m. dr. *A. Zalatorius*
Filol. m. dr. *Z. Zinkevičius*
Filol. m. kand. *S. Zukas* (sekretorius)

Redakcijos adresas:
232600 Vilnius, K. Poželos 54, telefonai 614051, 626851

Zurnalą leidžia Lietuvos Mokslų Akademijos Prezidiumas, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Istorijos institutas. Leidžiamas nuo 1990 m. žurnalo „Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija“ (ėjusio nuo 1955 m.) pagrindu. Išeina 4 numeriai per metus.

Литуанистика, 1990 № 1. Журнал Академии наук Литвы
Главный редактор И. Ланкутис. Вильнюс, «Мокслас», 1990
На литовском языке

Адрес редакции:
232600, Вильнюс, ул. К. Пожелос 54, телефоны: 614051, 626851

Viršelio dailininkas *A. Ladyga*
Meninis redaktorius *A. Ladyga*
Techninis redaktorius *I. Dubinaitė*
Korektorės *G. Zaščižinskienė, L. Balaikienė*

Duota rinkti 1990 01 05. Pasirašyta spaudai 1990 05 25. Formatas $70 \times 100\text{ cm}$. Popierius knyginiš *žurnalis*. Šriftas literatūrinis, 10 punktų. Spauda iškilioji. 10,32 sal. sp. l. 10,80 sal. spalv. atsp. 10,56 apsk. leid. 1. Tiražas 1200 egz. Užs. Nr. 4344. Kaina 1,30 rb. Užsakytinis „Mokslas“ leidykla, 232050, Vilnius, Zvaigždžių 23. Spausdino „Vilties“ spaustuvė, 232000 Vilnius, Strazdelio 1

© Lietuvos Mokslų Akademijos
Lietuvių kalbos ir literatūros
institutas, Istorijos institutas,
1990

Algirdas Julien Greimas

LE STATUT INCERTAIN DU MOT

On sait, depuis les années 30, qu'il n'existe aucune définition satisfaisante du mot: tout comme la fée électricité, le mot reste le noyau mythique de la linguistique. Unité graphique de calcul pour la statistique et le traitement automatique des textes, le mot-lexème, en tant que sémantisme, n'est ni isomorphe ni coextensif avec elle. La tentative du distributionnisme d'aménager le passage entre le phonème et le morphème et de fonder ainsi, sans solution de continuité, une grammaire cohérente, a voué à l'échec l'approche positiviste. Seules, phonétiquement, la syllabe et, sémantiquement, la proposition, isomorphes mais non isotopes, semblent pouvoir servir de point de départ à la réflexion et à la problématisation linguistiques. Mais alors, le signifiant et le signifié, ensambles constitués de formes comparables, ne se rencontrent pas pour produire des mots. Et inversement: une linguistique conçue comme un agencement de mots n'est plus pensable.

Tout se passe comme si, sur un fond de toile faite de réseaux invisibles qu'est la "langue", apparaissaient à la surface, sous forme de "mots", des noeuds, des abcès de fixation, engendrés par l'**usage**, c'est-à-dire, par l'histoire incarnée dans des communautés ethno-culturelles, un plan lexématisque du langage, produit d'un bricolage incessant, d'innovations métaphoriques, de locutions figées, de stéréotypes, de mots et de bons mots. Lieu superficiel, peuplé de mots-symptômes, le plan lexématisque du langage atteste du même coup, tout en la cachant, la présence des formes sémiotiques plus profondes: lieu d'une praxis, d'un renouvellement continual des possibilités structurantes de la "parole", il est la langue vivante, communication et signification à la fois.

Il en va autrement lorsqu'il s'agit de l'étude de langue, de la connaissance à visée scientifique de sa structure, de la construction de ce qu'on appelle sa grammaire. Elle ne peut se faire qu'en contournant le mot, qu'en établissant des unités situées **dans l'en-deça et dans l'au-delà des mots**: traits distinctifs, sèmes, sémèmes d'un côté, segments discursifs, séquences narratives, isotopies du discours, de l'autre.

Mais le mot resurgit — et pose de nouveaux problèmes au sémioticien — dans le discours figuratif: littéraire, poétique ou sacré, lorsqu'il s'agit de "dire l'indicible" — ou lire l'illisible,— lorsqu'une pensée naissante, fragile, évanescante cherche à s'accrocher à des brindilles que sont parfois des mots-figures ou à explorer leur épaisseur, un peu de fraîcheur avec certains, un feu d'artifice pour d'autres. Sur l'horizon du sens la dignité du mot se trouve alors restituée.

1989.V.8

Algirdas Julien Greimas

NEAIŠKUS ŽODŽIO STATUSAS

Nuo 4-ojo dešimtmečio žinoma, kad nėra jokio patenkinamo žodžio apibrėzimo: panašiai kaip ir stebuklingoji elektra žodis lieka lingvistikos mitiniu branduoliu. Žodis-leksema, skaičiavimo vienetas statistikoje ir automatiniam tekštų apdorojime kaip semantizmas nėra tam vienetui nei izomorfiškas, nei koegzistenciškas. Pozityvistinio požiūrio nesėkmę lėmė distribucionizmo mėginiamas pagrįsti perėjimą tarp fonemos ir morfemos, ir tuo būdu, neišsprendus tolydumo klausimo, kurti koherentišką gramatiką. Tik skiemuo fonetikoje ir sakinyse semantikoje, būdami izomorfiški, bet ne izotopiški, atrodo gali būti išeities tašku lingvistiniams svarstymui, problemų kėlimui. Tada signifikantas ir signifikatas, deriniai sudaryti iš palyginamų formų, nesutampa, kad sudarytų žodžius. Ir atvirkščiai: tuo labiau neįsivaizduojama lingvistika suprantama kaip žodžių grupavimas.

Viskas čia dedasi taip, tarsi reginio giluma būtų padaryta iš nematomų tinklų, kurie yra „kalba“ (*langue*), o paviršiuje pasireikštų **vartojimo**, t. y. istorijos, įsikūnijusios etnokultūrinėse bendrijose, „žodžių“ forma pasirodantys mazgai, tolesnę plėtotę nutraukiantys fiksavimai, kitaip sakant, lekseminis kalbos sistemos planas, kuris yra nenutrūkstančio brikoliažo, metaforinių naujadaru, sustingusių posakių, stereotipų, rimitų ir sąmojingų žodžių produktas. Žodžių-símpтомų nusėta paviršiaus plotmė arba lekseminis kalbos sistemos planas rodo, sykiu ir paslėpdamas,— gilesnių semiotinių formų esamybę; praktinė plotmė, nuolatinis struktūruojančių „kalbėjimo“ galimybų atsinaujinimas, ir yra gyvoji kalba— komunikacija ir signifikacija tuo pat metu.

Kitas dalykas, kai turimos galvoje kalbos studijos, mokslinis jos struktūros pažinimas, ta konstrukcija, kuri vadina jos gramatika. Ji gali būti sudaryta tik apeinant žodį, tik įsivedant vienetus, esančius **šiapus ir anapus žodžių**: iš vienos pusės, distinktyviniai požymiai, semos, sememos, iš kitos — diskursyviniai segmentai, naratyvinės sekvencijos, diskurso izotopijos.

Bet žodis vėl atsiranda — ir kelia naujų problemų semiotikui — figūratyviame diskurse: literatūriame, poetiniame arba sakraliniame, turima reikalas su „nepasakomo sakymu“ — arba neįskaitomo skaitymu,— kai gimstanti, trapi, nepatvari mintis stengiasi užsikabinti už šakelių, kurios kartais esti iš žodžių figūrų, arba skverbtis į ju tankumyną: truputis gaivumo vienais atvejais, dirbtinės ugnys antraisiais. Tad žodžio didingumas prasmės horizonte yra atkuriamas.

1989.V.8